

PROFESOR WOJCIECH ROJEK (1954–2015)

WSPOMNIENIE

Profesor Wojciech Rojek odszedł w pełni sił twórczych. Chociaż od pewnego czasu zmagał się z ciężką chorobą, był do ostatnich dni aktywny zawodowo. Snuł plany na przyszłość. Cieszył się dużym szacunkiem w środowisku naukowym i akademickim. Był nie tylko znakomitym historykiem, ale również niezwykle życzliwym, skromnym Człowiekiem. Pozostały Jego prace, a w pamięci tych, którzy Go znali, sylwetka wypróbowanego Kolegi, gotowego służyć bezinteresowną pomocą.

Przyszedł na świat w Tarnowskich Górach, 10 stycznia 1954 r. Gdy miał trzy lata rodzice, Tadeusz i Helena z Gandyrów, przenieśli się do Zabrza. Tam młody Wojciech ukończył Szkołę Podstawową nr 36, a po czterech latach, w maju 1973 r. zdał egzamin dojrzałości w II Liceum Ogólnokształcącym. Kilka miesięcy później rozpoczął studia historyczne na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Od lutego 1975 r. kontynuował je w Krakowie, na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Równolegle, w latach 1976–1978 studiował nauki polityczne na Wydziale Prawa i Administracji UJ.

Osobowość naukową kształtował pod wpływem prof. dra hab. Mariana Zgórniaka. Był uczestnikiem seminarium magisterskiego, a następnie doktoranckiego, które prowadził ten wybitny znawca historii wojskowości. Pod Jego kierunkiem obronił w czerwcu 1977 r. pracę magisterską („Wielka Brytania wobec Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie 1932–1934”), a później w styczniu 1984 r. rozprawę doktorską („Morskie rokowania rozbrojeniowe 1919–1939”). W przyszłości wielokrotnie będzie korzystał z rad i naukowych inspiracji swojego Mistrza.

Jako student zwrócił uwagę pasją badawczą i rozległością zainteresowań. Studia ukończył z wyróżnieniem i po uzyskaniu dyplomu magisterskiego w 1977 r. został zatrudniony w Zakładzie Historii Najnowszej Powszechnej Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Macierzystej uczelni pozostał wierny przez następne czterdzieści lat, wiążąc z nią kolejne szczeble akademickiej aktywności – od asystenta stażysty po profesora zwyczajnego. Zaliczał je w szybkim tempie. Po trzech latach od zatrudnienia przeszedł

na stanowisko starszego asystenta (październik 1980 r.), po czterech dalszych został adiunktem (październik 1984 r.), a w marcu 1991 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego w zakresie historii powszechnej najnowszej. Zwieńczeniem naukowej aktywności był tytuł profesora nauk humanistycznych, otrzymany 6 kwietnia 2001 r. z nadania Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Niedługo potem został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego (marzec 2002 r.), a następnie zwyczajnego (styczeń 2005 r.).

Swoje zainteresowania badawcze Profesor Wojciech Rojek systematycznie rozszerzał. W Jego dorobku znajdowały się prace obejmujące problemy związane zarówno z historią powszechną, jak i dziejami Polski, od schyłku XIX wieku począwszy po koniec XX stulecia. W dorobku tym można wyróżnić kilka zasadniczych wątków. Dotyczyły one kolejno: (1) zagadnień rozbrojenia, a przynajmniej ograniczenia zbrojeń morskich w okresie międzywojnia; (2) historii politycznej i dyplomatycznej obszaru bałkańskiego, ze szczególnym uwzględnieniem prowadzonej w tym regionie polityki mocarstw; (3) polityki mocarstw europejskich i USA na Dalekim Wschodzie w przededniu pierwszej wojny światowej; (4) strategicznych założeń brytyjskiej polityki zagranicznej (także w odniesieniu do Polski i państw mniejszych); (5) dziejów władz Rzeczypospolitej na uchodźstwie, szczególnie w okresie drugiej wojny światowej; (6) lat wojny i okupacji na ziemiach polskich 1939–1945 oraz (7) losów złota Banku Polskiego po wybuchu wojny (w latach 1939–1950).

Podejmowane badania najdobitniej wyraziły się w monografiach oraz wydawnictwach źródłowych. Oparte na gruntownych kwerendach archiwalnych, krajowych i zagranicznych, wpisały się w dorobek polskiej historiografii, prezentując rzetelność badawczą i odpowiedzialny sposób narracji. Kwerendy archiwalne i biblioteczne Profesor Rojek prowadził m.in. w Nowym Jorku, Waszyngtonie, Londynie, Paryżu i Bazylei, a pomagała Mu w tym bardzo dobra znajomość języka angielskiego i francuskiego.

Jako pierwsza ukazała się książka *Ekspansja mocarstw w Chinach i jej wpływ na rozwój stosunków międzynarodowych w latach 1895–1914* (Wydawnictwo UJ, Kraków 1990), która stała się podstawą kolokwium habilitacyjnego. Autor zawarł w niej wielostronny obraz gry dyplomatycznej czołowych państw europejskich oraz Stanów Zjednoczonych na Dalekim Wschodzie w przededniu pierwszej wojny światowej. Pokazał stopień ubezwłasnowolnienia Chin, jak bardzo były one traktowane przedmiotowo i jak duży wpływ polityka mocarstw wywierała na ówczesny układ sił, który coraz wyraźniej zmierzał w kierunku globalnego konfliktu.

Kolejna monografia, *Spory o władanie morzem. Polityczno-dyplomatyczne aspekty zbrojeń morskich w okresie międzywojennym 1919–1939* (PAU, Kraków 1994), była pionierskim obrazem dyplomatycznych poczynań mocarstw, a częściowo także państw mniejszych, w sferze rozbudowy swych flot w okresie międzywojennym. Oparta na archiwaliach brytyjskich, amerykańskich, francuskich i polskich spotkała się z dużym zainteresowaniem w środowiskach historyków wojskowości.

Na kanwie zainteresowań problematyką drugiej wojny światowej powstały dwie monografie. Na plan pierwszy wysuwa się obszerna książka *Odyseja skarbu Rzeczypospolitej. Losy złota Banku Polskiego 1939–1950* (Wydawnictwo Literackie, Kraków 1999), która stała się podstawą postępowania o nadanie tytułu naukowego profesora. Monografia ukazuje zawile losy zasobów złota Drugiej Rzeczypospolitej, które w trakcie kampanii wrześniowej zostały wywiezione z kraju i przez Rumunię, Bliski Wschód, Francję i Afry-

kę Zachodnią trafiły do Wielkiej Brytanii, a następnie do Stanów Zjednoczonych i Kanady. Towarzyszyły temu skomplikowane polityczne pertraktacje oraz tajne negocjacje, szczególnie i klarownie przez Autora opisane.

Rok wcześniej ukazała się, napisana wspólnie z prof. prof. Grzegorzem Mazurem i Marianem Zgórnikiem, zbiorowa monografia pt. *Wojna i okupacja na Podkarpaciu i Podhalu na obszarze Inspektoratu ZWZ-AK Nowy Sącz 1939–1945* (Księgarnia Akademicka, Kraków 1998). Profesor Rojek omówił w niej sytuację przed powstaniem Inspektoratu, ukazał jego działalność do stycznia 1943 r. oraz przerzut przez granicę osób i pieniędzy na potrzeby walki z okupantem. Monografia ta była próbą nowego spojrzenia na okupacyjną rzeczywistość, gdyż jej Autorzy wykorzystali również mało znane niemieckie materiały archiwalne. Monografia została wyróżniona nagrodą zespołową Ministra Edukacji Narodowej.

Wspomnianej problematyce bałkańskiej, a ściślej rzecz biorąc prowadzonej w tym regionie polityce mocarstw, poświęcił Profesor Rojek źródłowe studia. Były wśród nich m.in. rozprawy traktujące o postawie Francji wobec pierwszej wojny bałkańskiej¹, dotyczące kwestii Macedonii Egejskiej w polityce mocarstw anglosaskich w latach 1944–1949² oraz reakcji Wielkiej Brytanii na ideę utworzenia federacji bałkańskiej³.

Szczególne miejsce w dorobku Profesora Rojka zajęło wielotomowe wydawnictwo źródłowe Polskiej Akademii Umiejętności pod wspólnym tytułem *Protokoły posiedzeń Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej*. W latach 1994–2008 ukazało się – w opracowaniu Wojciecha Rojka – przy współpracy dra Andrzeja Suchcitz (kierownika Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie) – osiem tomów tego wydawnictwa, liczących łącznie ponad 4700 stron!⁴ Obejmują one okres od października 1939 do sierpnia 1945 r. Edycja stanowi ważne źródło do dziejów naszego kraju w okresie wojny w ogóle, a do historii polskich władz na uchodźstwie w szczególności. Wagę przedsięwzięcia doceniło jury Nagrody Historycznej „Polityki”, wyróżniając Profesora Rojka tą prestiżową nagrodą w dziale wydawnictw źródłowych.

Prowadzone przy tym projekcie badania zaowocowały również – ogłoszonym w Londynie w 1997 r. przez Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie – obszernym tomem

¹ *Francja wobec I wojny bałkańskiej 1912–1913*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia”, t. VI, Poznań 1993, s. 125–146.

² *Kwestia Macedonii Egejskiej w polityce mocarstw anglosaskich 1944–1949*, „Studia Polono-Danubiana et Balcanica”, t. VI, red. M. Pułaski, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne”, z. 107, Kraków 1993, s. 207–224.

³ *Reakcje Wielkiej Brytanii na ideę utworzenia federacji bałkańskiej 1944–1946*, [w] *Ku zjednoczonej Europie. Studia nad Europą Środkową i Południowo-Wschodnią w XIX i XX wieku*, red. I. Stawożyńska, W. Rojek, Kraków 1997, s. 99–112.

⁴ *Protokoły posiedzeń Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej*. Red. nauk. M. Zgórnik. Oprac. W. Rojek przy współpracy A. Suchcitz, PAU. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. T. 1: *październik 1939–czerwiec 1940* (Kraków 1994, ss. XIX + 347), T. 2: *czerwiec 1940–czerwiec 1941* (Kraków 1995, ss. XXXIII + 416), T. 3: *czerwiec–grudzień 1941* (Kraków 1996, ss. XLII + 372), T. 4: *grudzień 1941–sierpień 1942* (Kraków 1998, ss. LXV + 460), T. 5: *wrzesień 1942–lipiec 1943* (Kraków 2001, ss. LXXVI + 546), T. 6: *lipiec 1943–kwiecień 1944* (Kraków 2003, ss. LXXIV + 660), T. 7: *maj–listopad 1944* (Kraków 2006, ss. LXXVII + 692), T. 8: *grudzień 1944–sierpień 1945* (Kraków 2008, ss. CVI + 771). Ponadto ukazał się osobny tom suplementów: *Dokumenty Rządu RP na obczyźnie. Suplementy do tomów I–VIII protokołów posiedzeń Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej: październik 1939–sierpień 1945*, oprac. W. Rojek przy współpracy A. Suchcitz, PAN. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, Kraków 2010, ss. XXXI + 686.

dokumentów ilustrujących działalność polskiego uchodźstwa niepodległościowego w latach 1939–1991 (*Wybór dokumentów do dziejów polskiego uchodźstwa niepodległościowego 1939–1991*), którego był współredaktorem⁵.

W kolejnych latach wziął udział jeszcze w kilku zbiorowych edycjach źródłowych. Znajomość historii dyplomacji wykorzystał, opracowując jeden z woluminów monumentalnej serii Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych pt. „Polskie Dokumenty Dyplomatyczne” (tom obejmujący okres od września do grudnia 1939 r.)⁶. Do bliskiej sercu problematyki emigracji niepodległościowej powrócił, przygotowując, we współpracy z prof. prof. Czesławem Brzozą i Andrzejem Pilchem, obszerny tom poświęcony działalności społecznej 2. Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w latach 1945–1946⁷. Był również współwydawcą raportów z działalności Japońskiej Misji Wojskowej w Polsce w 1919 i 1920 r.⁸

Z czasem w kręgu zainteresowań Profesora Rojka znalazła się także autorska synteza dziejów najnowszych. Ta forma refleksji naukowej najpełniej wyraziła się w przygotowaniu podręcznika akademickiego *Historia nowoczesnych stosunków międzynarodowych* (Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010), w którym przedstawił dzieje polityczne świata od 1871 r. po koniec dwudziestego stulecia. Autor zmierzył się z materią wielowątkową. Rezygnując z nadmiaru faktografii, starał się spojrzeć na przeszłość z szerszej perspektywy. Wyraz zainteresowaniu syntezą dał już wcześniej, podejmując się redakcji i współautorstwa dwunastego tomu *Wielkiej historii świata* (Kraków–Warszawa 2006), obejmującego okres po drugiej wojnie światowej⁹. Na potrzeby tego obszernego kompendium przygotował szereg rozdziałów z historii Azji, Afryki, Ameryki oraz Australii i Oceanii (w sumie ponad 400 stron druku). Był także współautorem wielokrotnie wznawianej *Najnowszej historii świata 1945–2007* (Kraków 1997, 2009)¹⁰.

Brał udział w pracach redakcyjnych. Współredagował m.in. dwa tomy „Prac Komisji Środkowoeuropejskiej PAU” (t. III i IV, Kraków 1995 i 1999, wspólnie z prof. Janem Machnikiem), a także kilka książek wydanych przez macierzysty Uniwersytet Jagielloński¹¹.

⁵ *Wybór dokumentów do dziejów polskiego uchodźstwa niepodległościowego 1939–1991*, oprac. i red. A. Suchozycit, L. Maik, W. Rojek, PTNO, Londyn 1997, ss. XXXI + 809.

⁶ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne: wrzesień–grudzień 1939*, red. naukowy serii W. Borodziej, PISM, Warszawa 2007, ss. XLV+637.

⁷ *Działalność społeczna 2. Korpusu Polskich Sił Zbrojnych 1945–1946. Sprawozdanie płk. Kazimierza Butlerewicza*, oprac. Cz. Brzoza, A. Pilch, W. Rojek, Księgarnia Akademicka, Kraków 2006, ss. 380.

⁸ *Raporty porucznika Aleksandra Mazarackiego z działalności Japońskiej Misji Wojskowej w Polsce oraz z wydarzeń na Syberii i na Dalekim Wschodzie. Grudzień 1919–lipiec 1920*, oprac. M. Zgórnjak, W. Rojek, J. Solarz, „Prace Komisji Historii Wojen i Wojskowości PAU”, t. VII, Kraków 2012, ss. XVIII + 102.

⁹ *Wielka historia świata*. T. 12: *Od drugiej wojny światowej do XXI wieku*, red. naukowa W. Rojek, Fogra. Świat Książki, Kraków–Warszawa 2006, ss. 862.

¹⁰ *Najnowsza historia świata 1945–2007*, red. A. Patek, J. Rydel, J.J. Węc, Wydawnictwo Literackie, t. 1–3, Kraków 1997, t. 4, Kraków 2008.

¹¹ Były wśród nich studia dedykowane prof. prof. Henrykowi Batowskiemu (*Z dziejów Europy Środkowej w XX wieku*, współred. M. Pułaski i I. Stawowy-Kawka, Wydawnictwo UJ, Kraków 1997), Michałowi Pułaskiemu (*Ku zjednoczonej Europie. Studia nad Europą Środkową i Południowo-Wschodnią w XIX i XX wieku*, współred. I. Stawowy-Kawka, Wydawnictwo UJ, Kraków 1997; *Naród – Państwo – Europa Środkowa w XIX i XX wieku*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006) i Marianowi Zgórnjakowi (*Państwa europejskie na drodze do niepodległości (w drugiej połowie XIX i XX wieku)*, współred. I. Stawowy-Kawka, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków 2003).

Bibliografia prac Profesora Wojciecha Rojka obejmuje ponad 150 tytułów. Kilka-naście publikacji ukazało się w językach kongresowych i trafiło na łamy zagraniczne. Dorobek ten jest wyjątkowo różnorodny zarówno w wymiarze chronologicznym, jak i geograficznym. Obok wspomnianych monografii i wydawnictw źródłowych składały się nań także artykuły, biogramy, recenzje i sprawozdania.

Pozycja naukowa Profesora sprawiła, że chętnie zapraszano Go do uczestnictwa w wielu organizacjach i instytucjach naukowych. W latach 2003–2011 był przewodniczącym Komisji Historycznej Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (wcześniej, od roku 1993 był wiceprzewodniczącym) oraz Komisji Historii Wojen i Wojskowości Polskiej Akademii Umiejętności (od 2007 r.). W 1992 r. został sekretarzem Komisji Polskiej Akademii Umiejętności dla Badania Dziejów Władz Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie. Z dwiema innymi Komisjami PAU – Środkowoeuropejską (od 1993 r.) i do Badań Diaspory Polskiej (od 2008 r.) współpracował jako członek. Zasiadał w Komitecie Nauk Historycznych PAN w Warszawie i w Radzie Naukowej Biblioteki Naukowej PAN i PAU w Krakowie, a także w Radach Naukowych Międzywydziałowych Zakładów UJ: Studiów Amerykanistycznych oraz Historii i Kultury Żydów w Polsce.

W 2010 r. Polska Akademia Umiejętności zaprosiła Go w poczet swoich członków korespondentów, a trzy lata później powierzyła Mu funkcję sekretarza Wydziału II Historyczno-Filozoficznego PAU. Uczestniczył w pracach komitetów (rad) redakcyjnych „Dziejów Najnowszych”, „Przeglądu Historycznego” i „Studiów Historycznych”. Redagował „Prace Komisji Historii Wojen i Wojskowości PAU”. Udzielał się na forum Polskiego Towarzystwa Historycznego, którego członkiem był od 1981 r.

Działalność naukową łączył z pracą organizacyjną na rzecz Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1991–1993 pełnił funkcję przewodniczącego Okręgowego Komitetu Olimpiady Historycznej w Krakowie, organizowanej przez Polskie Towarzystwo Historyczne. Następnie, od września 1993 r. przez dwie kadencje sprawował stanowisko zastępcy dyrektora Instytutu Historii UJ do spraw ogólnych, a w latach 1999–2002 był jego dyrektorem. Od 2006 r. kierował Zakładem Historii Najnowszej Powszechnej w Instytucie Historii UJ. Brał udział w organizacji wielu konferencji naukowych poświęconych problematyce dziejów XX wieku.

Cieszył się uznaniem studentów. Miał z nimi dobry kontakt. W trakcie zajęć starał się skłonić słuchaczy do krytycznego myślenia i dążył do wywołania naukowej dyskusji. Poza macierzystym Instytutem prowadził zajęcia także dla studentów slawistyki, filologii polskiej i bibliotekoznawstwa. Współpracował z Uniwersytetem Trzeciego Wieku UJ. Przez kilka ostatnich lat wykładał również w Państwowej Wyższej Szkole Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu, gdzie od 2008 r. pracował na stanowisku profesora zwyczajnego w Instytucie Stosunków Międzynarodowych. Wypromował ponad 100 magistrów i kilkunastu doktorów. Wystąpił jako recenzent w trzydziestu kilku przewodach doktorskich i habilitacyjnych w różnych ośrodkach naukowych.

Za swoją aktywność naukową był wielokrotnie wyróżniany. Otrzymał m.in. nagrody Ministra Edukacji Narodowej (zbiorowa, 1998), Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią (2000), Nagrodę Historyczną „Polityki” (2009) oraz Jego Magnificencji Rektora UJ (kilka razy). Był stypendystą Fundacji Kościuszkowskiej (1986), London School of Slavonic and East European Studies (1987), Fundacji z Brzezia Lanckorońskich (1992) oraz Polonia Aid Foundation Trust (1993, 1994–2003).

Zmarł w Krakowie, 29 września 2015 r. Pozostawił żonę i dwoje dzieci. Został pochowany na cmentarzu parafialnym w Piaskach Wielkich (Kraków, dzielnica Podgórze Duchackie).

W Osobie Profesora Wojciecha Rojka krakowskie środowisko naukowe straciło wybitnego badacza.

Artur Patek